

De boerderij als klaslokaal

Voordat ik naar Noorwegen reisde had ik al gehoord over een spraakmakende onderwijshervorming die het Noorse Ministerie van Onderwijs in 1997 doorvoerde. Uitgangspunt daarbij was de idee dat onderwijs in de buitenlucht voor kinderen van grote waarde is. Vanaf 1997 brengen alle leerlingen vanaf zeven jaar in Noorwegen onder schooltijd minstens een dag per week buiten de schoolmuren door.

Alle zintuigen wagenwijd open

De Bergen Steiner School aan de Noorse westkust heeft hier een bijzonder interessante invulling aan gegeven. Op dit paradepaardje van het Levende School-project geeft Linda Jolly les. Als ik met haar rond de schoolgebouwen wandel, vertelt Linda enthousiast over de bloemen-, moes- en kruidentuinen. Elke leeftijdsgroep heeft een eigen stuk van de tuinen onder zijn hoede. "Wij wilden een tuin creëren waar de kinderen zich veilig voelen. Voor elk kind hebben we wel een plek waar het zich op zijn gemak voelt."

Om me heen zie ik het resultaat van twintig jaar vrijwilligerswerk: op weg naar de groentetuin lopen we langs een klein amfiteater voor bijeenkomsten. Vanaf het dak loopt een regenpijp naar een aquaduct.

Kleuters, spelend en spetterend met het water, hebben zichtbaar plezier. Iets verderop is de 'Sprookjestuin'. Deze is speciaal gemaakt voor de leerlingen van de onderbouw die nog niet in de moestuin mee kunnen werken. Ze kunnen hier de verschillende planten, bloemen en kruiden ontdekken. Verder zijn er veel verstopplekjes, waar alle kinderen dol op zijn.

Met voorbeelden om haar heen probeert Linda Jolly me de kern van de pedagogische aanpak duidelijk te maken. "Hoe leren we de nuances in het vogelgekwetter of de kleuren van een bloem te onderscheiden? Dat is niet onbelangrijk. Hoe meer we betrokken zijn bij een ervaring, des te dieper kan die ervaring doordringen. Vandaag de dag ondergaan kinderen een bombardement aan zintuiglijke prikkels. Terwijl de dosis geluid en beeld van radio, tv en computer hand

In 1996 begon in Noorwegen een bijzonder experiment: 'De Levende School'. Het doel was natuur en school dicht bij elkaar te brengen. Het experiment was tweeledig: de grond rondom de school actief te gebruiken als lesmateriaal en boerderijen in de omgeving in te schakelen als educatieve bron. Inmiddels zijn er al acht van deze scholen. Ceciel Verheij ging in Bergen op bezoek bij Linda Jolly, een van de initiatiefneemsters.

over hand toeneemt, zijn er steeds minder prikkelingen uit de natuurlijke omgeving. Het zou een belangrijk aandachtspunt van scholen moeten zijn om kinderen te helpen al hun zintuigen te ontwikkelen."

Lesmateriaal groeit overal

Volgens de visie van de oprichters van de Levende School zou de schoolomgeving moeten krioelen van leven: met planten en water, stenen en stengels, met ateliers voor handvaardigheid en kunst, met geheime plekjes, tafels en banken voor feesten en dagelijkse ontmoetingen. Voor elke groep is er in de schooltuinen wel lesmateriaal te vinden. Als we langs enkele kegelvormige bouwsels lopen vertelt Linda: "In de klas hebben de jongste leerlingen geleerd hoe ze cirkels kunnen maken. Met deze kennis gaan ze naar buiten en maken ze cirkelvormige versieringen voor in de tuin. Een paar klassen hoger leren ze de verschillen tussen de planten en de afkomst ervan: een biologie- en aardrijkskundeles in één". Met een beetje fantasie en goede wil kan een leraar natuur en school, kennis en vaardigheid in zijn lessen integreren. Eén dag in de week brengen de kinderen in de tuin door. Op deze manier leren ze spelenderwijs de groentes, bloemen en insecten herkennen. En wat misschien belangrijker is, een aantal kinderen dat binnen de muren van het schoolgebouw niet goed kan leren, begrijpt mogelijk de lessen in de natuur

wel, omdat ze het geleerde daar direct in de praktijk kunnen toepassen.

We lopen door naar de moestuin. Daar werken de oudere leerlingen. Groenten, fruit en bloemen worden op school verwerkt. Kruidenzout en -thee, jams en sappen worden zelf gemaakt en in de lente en herfst is er een schoolmarkt waar verse en ingemaakte etenswaren worden verkocht. Vorig jaar verdienden de kinderen hiermee ongeveer 9.000 euro! Daarnaast maken de oudsten een maaltijd van eigen oogst voor de leraren. Zelf eten ze gezellig mee. Door elk stapje dat voorafgaat aan de maaltijd zelf te hebben meegemaakt, hebben ze de reis die het voedsel van aarde naar eettafel heeft afgelegd direct kunnen ervaren.

Linda Jolly: "In het globaliseringsproces is de afstand tussen wat we eten en waar het vandaan komt steeds meer toegenomen. Het is nu meer dan ooit belangrijk is dat kinderen het lange proces van voedselproductie en -bereiding zelf ervaren. Uit Brits onderzoek blijkt dat maar een kwart van de onderzochte kinderen weet waar brood van wordt gemaakt. Veel kinderen en jongeren hebben ongezonde eetgewoontes en in toenemende mate zijn die eetgewoontes zelfs ziekelijk te noemen. Uit ervaring weten we dat kinderen hun eten meer waarderen als ze zelf bij het kweken en klaar maken van het voedsel dat ze eten zijn betrokken."

Rekenen met geiten

Naast de schooltuinen is de nauwe samenwerking van de scholen met een aantal boerderijen een onderdeel van het project. Sinds 1999 is de boerderij van Anne en Leif Gruttle betrokken bij de Levende School. In hun boerderij Straumøy is geen schoolmeubilair te vinden. En de geiten op Straumøy hebben er geen benul van dat ze een onderdeel zijn van het leerplan. "Het is belangrijk om kinderen te laten ervaren dat er ook nog andere manieren van leren zijn dan louter uit een rekenboek. We proberen hier het dagelijks leven met school te integreren. Bijvoorbeeld door uit te rekenen hoeveel het dagelijks voer van een schaap de boer kost. Het in het echte leven toepassen van de op school geleerde theorie vergroot de kennis van kinderen", aldus Anne. Een keer per week komen de schoolkinderen naar Straumøy. De dag begint met eieren in het kippenhok verzamelen, schapen voederen en varkens de etensresten van de dag ervoor geven. Daarnaast kunnen de kinderen zelf kiezen welke werkzaamheden ze doen en wat ze willen leren die dag. Een favoriete taak in de lente is het vervoeren van de geiten naar de onbewoonde eilanden in de fjorden. Ze houden daar de karakteristieke heide in stand. "Een handvol geiten, wat kinderen en enkele volwassenen samen in een bootje op de golven, zo'n ervaring versterkt de band tussen mens en dier." Op zo'n eilandje krijgen de kinderen ieder de verantwoordelijkheid over een deel van de kudde en leiden de geiten als volwaardige herders het eiland over. Leif en Anne houden een oogje in het zeil en doen zelf het zwaarste werk. Ze hebben nog nooit een kind gezien dat *niet* enthousiast was over het werk op Straumøy. Ook op de schapenboerderij in de bergen van Valborg Kløve Graue komen wekelijks

kinderen. Ze werken daar samen met ouders en bejaarden. De boer weet waar hij voor staat: "Op een boerderij kom je in aanraking met de kringloop van de tijd, dingen die zichzelf jaar na jaar herhalen. Die herhaling geeft rust in je hoofd en vertrouwen in wat er komen gaat. De kinderen leren ook dat inspanning en resultaat onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Ze weten nu dat wanneer de boer de grond niet goed voorbereidt voor het zaaien, de oogst het jaar daarop ook tegen zal vallen. Het resultaat van hun werk geeft de kinderen een heerlijk bevredigend gevoel, waar ze intens van kunnen genieten. En dat is belangrijk voor onze toekomst. Mensen die als kind nooit de gelegenheid kregen te ervaren hoe nauw hun leven met de aarde verweven is, zijn onvoldoende toegerust om oplossingen voor onze milieucrisis te bedenken. Want die crisis is geworteld in het onvermogen van de moderne mens om zich innerlijk met de levende Aarde te verbinden."

Meer weten:

<http://www.gspr.no>, met informatie in het Engels en Duits.

Pril begin Levende Scholen in Nederland

Ook in Nederland is er een aanzet tot het ontwikkelen van 'Levende Scholen'. Mensen uit onder meer de wereld van de natuur- en milieu-educatie, het ontwerpen en aanleg van tuinen en het basisonderwijs hebben in 2001 het netwerk Springzaad opgericht. Het netwerk werkt aan meer waardevolle (natuur)pedagogische, begeleide buitenruimtes voor kinderen in Nederland.

Voor meer informatie, bel 024 -6771974, schrijf naar oasenet@wish.nl en raadpleeg de hierna genoemde tijdschriftartikelen:

- Kees Both - Het schoolterrein als leerlandschap. Leren van 'Learning through Landscapes'. In: *Mensen-kinderen*, maart 1999, p. 35- 41
- Kees Both - Het schoolterrein als leerlandschap. In: *De Wereld van het Jonge Kind*, april 2002, p. 228-231
- Kees Both - Leerlandschappen om de school: Engelse ervaringen. In: *De Wereld van het Jonge Kind*, januari 2002, p. 144-147
- Kees Both - Natuurtuin als bron van inspiratie. In: *De Wereld van het Jonge Kind*, juni, 2003 p. 332-335
- Sigrun Lobst - Het verhaal bij het schoolplein. In: *De Wereld van het Jonge Kind*, januari 2003, p. 149-151

Ceciel Verheij is coördinator van ECEAT Scandinavië, woont in Zweden en was in Nederland als ouder sterk betrokken bij een Jenaplanschool. Dit artikel verscheen eerder in *Educare*, jaargang 20, 2003/1